

УДК 340.142.

Марія Андріївна ЧЕБАНОВА,

курсант групи Ф1-105 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук Мураховська Т. Є.

ПРАВОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В УКРАЇНІ

На тлі євроінтеграційних процесів у зовнішній політиці нашої країни, важливим постає питання адаптації українського законодавства до європейських стандартів. Орієнтуючись на право європейських країн, Україна повинна враховувати і ті процеси конвергенції, які останнім часом значно посилюються в світі. Так, континентальне право країн Європи вже не базується виключно на нормативно-правових актах як основних джерелах права, рішення судів, що утворюють правові прецеденти, також складають питому вагу.

Процеси зближення романо-германської та англосаксонської правових систем явно проявляються і в правовій системі нашої країни. В умовах проведення судової реформи в Україні місце судового прецеденту як джерела права значно зростає. Хоча в сучасній українській юриспруденції і досі превалює думка про те, що основним джерелом права є нормативно-правовий акт, а правовий прецедент джерелом права не визнається, не можна залишити без уваги той факт, що все більше науковців намагаються обґрунтувати місце правового прецеденту в системі джерел права України. Роль правового прецеденту як регулятора суспільних відносин все більше зростає.

Важливим при розгляді цього питання є саме визначення «правового (судового, адміністративного) прецеденту». Правовий прецедент являє собою акт-документ, що містить нові норми права в результаті вирішення конкретної юридичної справи судовим або адміністративним органом, якій надається загальнообов'язкове значення при вирішенні подібних справ у майбутньому. «Правовим прецедентом» називають як судовий, так і адміністративний прецедент. Під судовим прецедентом розуміють рішення, прийняте судовим органом по конкретній справі, яке вважається обов'язковим для інших судів при розгляді аналогічних справ. Як джерело національного права, судовий прецедент являє собою рішення лише тих судових органів, які містять нормативні приписи. Безумовно, утворюючими прецедент є рішення Європейського суду з прав людини.

Важливо відрізнити правовий прецедент як джерело права та інтерпретаційно-правовий прецедент як акт тлумачення норм права. Правовий прецедент повинен розглядатися як належним чином оформлене положення, на основі якого можна приймати наступні рішення в аналогічних випадках, а не тільки брати до уваги при розгляді юридичних справ, як при нормативному тлумаченні. Межа між цими двома правовими явищами досить тонка, що потребує додаткових наукових досліджень цього питання.

В юридичній літературі можна зустріти підхід, відповідно до якого правовими прецедентами вважають рішення Конституційного суду України; рішення Європейського суду з прав людини; нормативні тлумачення Пленуму Верховного Суду; рішення судів загальної юрисдикції, що скасовують дію нормативних актів; рішення судів по аналогії закону та права, а також на основі норм права, що містять оціночні поняття тощо.

Аналіз міжнародно-правових актів у сфері прав людини свідчить про те, що правовий прецедент як джерело права в Україні фактично існує вже давно. У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Україна, ставши державою-учасницею, зобов'язалась, згідно ст. 46 цього документу, виконувати рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах. У Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року в ст. 17 зазначено, щодо «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права».

Значний вплив на процес становлення судового прецеденту в Україні має конституційна судова реформа, яка стартувала у 2016 р. Вона несе багато «революційних» змін, однією з них є наділення Верховного Суду як суду першої інстанції повноваженнями на розгляд зразкових справ та прийняття зразкових рішень. Необхідними умовами для розгляду таких справ та прийняття таких рішень Верховним Судом є наступні: наявність у провадженні адміністративного суду щонайменше 10 типових справ; внесення зазначеним адміністративним судом мотивованого подання до Верховного Суду про розгляд однієї з вказаних типових справ як судом першої інстанції; надання Верховному Суду разом із вказаним поданням матеріалів цієї справи.

Все це фактично вказує на існування у національній правовій системі правового прецеденту, але відсутність статусу офіційного визнання його як джерела права не заперечує його існування як одного з інструментів правового регулювання. Наразі постає питання переосмислення значущості прецеденту для континентальної правової системи, яка раніше заперечувала можливість існування правових норм в іншій формі, окрім як їх офіційного закріплення у вигляді нормативного правового акта.

Отже, немає сенсу заперечувати наявність прецеденту в системі джерел українського права, але для його якісного використання потрібно вилучати ті негативні фактори, які можуть зашкодити практиці застосування прецеденту в нашій країні. Елементи системи прецедентного права здатні здійснити позитивний вплив на правозастосування в нашій країні, зробити правозастосовну діяльність судів та інших державних органів більш прозорою, однозначною, забезпечити єдність правозастосовної практики та зменшити рівень корупції.

Одержано 17.04.2018

